

KRONOLOGIJA DVEH RIMSKIH NAPISOV IZ SV. VIDA NAD VITANJEM

JOSIP KLEMENC

Mnogi marmorni spomeniki iz Št. Petra v Savinjski dolini, tako gradbeni kosi mavzoleja kakor razni kipi in reliefi, so, po mišljenju strokovnjakov, iz marmora, ki ga danes lomijo v okolici Vitanja. O tem piše dr. Janko Orožen. Na osnovi njegovega poročila smo odšli letošnje poletje v Vitanje in še naprej proti cerkvi sv. Vida.¹

Po prastari poti, ki vodi ob potoku Hudinji in ki je posuta z večjimi ali manjšimi kosi marmora, smo prišli do kamnoloma, kjer je slovenski kipar Berneker lomil marmor za svoje kipe. Tu leže še sedaj nekateri odbiti marmorni bloki, ki jih kipar ni mogel uporabiti v svoje namene. Pridobival je marmor iz velike in močne žile, ki se vleče po severnem pobočju hriba, kjer stoji cerkev sv. Vida, od potoka Hudinje v dolžini ca. 800 do 1000 m v smeri proti vzhodu čez posestvo Martina Tričarja (Hudinja 22), potem pa po zemljišču Jakoba Kovše (Hudinja 25). Na njegovem posestvu pod Sv. Vidom ta žila preneha. Ta marmorna plast je široka ca. 50 m, vendar je večkrat pretrgana. Toda ravno na planoti pod Sv. Vidom je najti mnogo tako imenovanih samic. To so veliki marmorni bloki, ki so popolnoma odločeni od marmorne žile in od vseh strani obdani z drugimi kameninami in prstjo. Te ogromne samice, pri lomljenju in rušenju še nepoškodovani marmorni bloki, so bili zelo priljubljen in dober material za večje marmorne objekte, ki so morali biti izklesani iz enega samega kosa, kakor na primer baldahin iz Št. Petra v Savinjski dolini. V večjih kosih opazimo večkrat te napake, da kvarijo njihovo enotnost velike temnejše žile. Po vsej poti ob potoku Hudinji leži mnogo večjih marmornih kosov, ki so se odkrhnili, ko so spravljali marmor do velike ceste. Večje število teh kosov izvira na vsak način še iz antike, ko so še Rimljani izrabljali te žile. Marmorne bloke so

¹ Orožen dr. Janko, Celje z zaledjem, Celje 1948, str. 190 sq: »... Ako pol ure nad Vitanjem zapustimo dolino in se napotimo preko pobočja na desni strani, pridemo v eni uri v Št. Vid, kjer lomijo lep bel marmor. Iz takega marmora so Rimljani v Celju in celjski pokrajini gradili svoje stavbe in klesali spomenike... Okrog cerkve je krasna planinska planota. A na njenem robu stoji lepa kapela z rimskimi spomeniki, ki so vzdani v tlaku.«

položili na prednji del voza z dvema kolesoma. Zadaj so pa bili veliki močni plohi, ki so s svojim zadnjim delom, ki se je vlekel vedno po tleh, zavirali voz, da ni zdrknil v dolino, kar bi se prav lahko zgodilo, ako bi bil na štirih kolesih. Večje marmorne kose spravljajo še dandanes tako v dolino.

Po daljšem poizvedovanju smo prišli v vas Hudinja, kjer smo zvedeli, da je Ana Kušar iz Hudinja št. 29 lastnica male zasebne kapelice, kjer so vzdani stari rimski napisi.² Prijazna starka nas je odpeljala na kraj sam in nam natančno razložila, kako je prišlo do tega, da sta bili ravno po njenem posredovanju rešeni omenjeni dve marmorni plošči.

Sl. 1

Kmalu po njeni poroki (leta 1902) so hoteli doma zravnati prej poševno ležeče dvorišče in je njen pokojni mož Ignac Kušar pričel razkopavati neke gomile, da bi dobil za to potrebni material. Gomila leži 80 m severno od omenjene kapelice. Poleg drugega kamena je našel v globini ca. 75 cm pod površino dve marmorni plošči, ki jih je hotel razbiti, pa jih je na željo svoje žene Ane dal vzdati v tlak hišne kapelice.

Ogledali smo si ta prostor in smo ugotovili še sedaj terenske oblike gomile, ki ima še dva metra relativne višine, čeprav so jo pri omenjeni priložnosti znižali za kaka dva metra. Gre za gomilo, ki so jo v zgodovinskem času nasuli nad grobovi umrlih oseb po prastarem običaju (sl. 1).

Omenjena dva napisa tvorita sedaj tlak majhne družinske kapelice. Desni (sl. 2) od njih je močnejše poškodovan, ker so po njem mnogokrat grebla vrata pri vsakem zapiranjju in odpiranjju. Levi napis (sl. 3) je visok 48 cm, širok 43 cm in je sestavljen iz

² Hoffiller V., Saria B., Antike Inschriften aus Jugoslawien, Zagreb 1958, str. 8.

Sl. 2

sedmih vrst; na dolnjem zunanjem robu je še majhen napis, ki je bil naknadno vklesan.

Levi napis se glasi:

BONIATUS	Boniatuſ
BARDONIS	Bardonis (filiuſ)
V. F. S. E. MOG	v(ivuſ). f(ecit). ſ(ibi). et Mog
LAE. TERTIANI.	lae. Tertiani (filiae).
SEPT. SECUND	Sept(imiuſ). Secund
INUS. M. LE. II. IT	inuſ. m(ileſ). le(gionis). II. It
A. STUP. XV. AN. XL	a(licae). ſtup(endioruſ). XV. an(noruſ) XL

Manjši napis se pa glasi:

AVRELIA URSA AN XXX Aurelia Ursa an(noruſ) XXX

Višina črk je v prvih sedmih vrstah od 4,8 cm do 3,4 cm, višina črk manjšega napisa pa je 1,5 cm. Značilnosti posameznih črk so: Črka S ima doljno polovico večjo in močnejšo od zgornje. Pri

črki M sta obe zunanji hasti precej poševni. Črka G ima spodnji notranji del prav malo navznoter nazaj zavrit. A ima vedno vodovodno črto, le v AN(norum) mu ta manjka. Črka R ima zgoraj na levi strani kratek nastavek. P je zgoraj popolnoma zaprt; lok pri tej črki ni okrogel, ampak skoraj štirioglat. Črka O je skoraj okrogla. Pri črki L, ki služi tudi za oznako petdeset, zamenjuje horizontalno poševna črta. Črke T niso dosledno izdelali. Včasih

Sl. 5

je pri tej črki horizontalna črta daljša, a včasih krajša ali pa komaj naznačena, kakor n. pr. pri T v IT(alicae).

Kot interpunkcijo in okrajšave so rabili okrogle točke ali pa majhne trikotnike brez vsakega pravila. Edina ligatura je T za et.

Vrsta na robu, to je na okviru, ima iste značilnosti kakor veliki napis. Že samo iz dejstva, da so črke vklesane v okviru, sledi, da je ta vrsta kasnejša.

Tudi vsebinsko lahko razdelimo napis na tri dele. Prvi del nam pove, da je neki BONIAT, BARDONOV sin, postavil nagrobni spomenik sebi in MOGLI, ki je bila hčerka nekega TERTIANA. Drugi del omenja nekega vojaka II. italske legije SEPTIMIJA SEKUNDINA, ki je bil star štirideset let, ko je umrl; v armadi pa

je služil petnajst let. V tretjem zadnjem in naknadnem delu na okviru napisa je omenjena neka Aurelia Urša, o kateri ne moremo z gotovostjo trditi, v kakšni zvezi bi bila z osebami, ki so omenjene v napisu. Zelo verjetno je bila žena Septimija Sekundina; umrla je stara 30 let.

Nedvomno je, da so imena Boniatius, Bardo in Mogla keltskega izvora in dokazujejo, da je bil keltski element v času, ko so postavili ta spomenik v naših krajih, še zelo močan.³ Kdaj pa je bil postavljen, nam točno pove drugi del napisa, ki omenja Septimija Sekundina, vojaka druge italske legije, ki je imela tudi še pridevek Pia. Zaradi kuge, ki so jo leta 166 po Kr. zanesle rimske čete iz Orienta, je bila rimska vojska tako oslABLJENA, da so morali tudi v Italiji po presledku enega stoletja začeti ponovno z rekrutacijo. Iz italske mladine so ustanovili dve legiji, od katerih se je ena imenovala »Legio Secunda Pia Italica«. To rekrutacijo je izpeljal M. Claudius Fronto,⁴ potem ko se je vrnil iz vojne proti Partom, ki se je končala leta 166 po Kr. Legija II. Pia Italica je torej morala biti ustanovljena konec leta 166 ali pa v pričetku naslednjega leta;⁵ to je bilo v času, ko se je cesar Mark Aurel pripravljal na vojno proti Germanom.

Ker je bila potreba velika, so v Italiji pobrali v vojsko pač vse, kar je spadalo pod vojaško obveznost. Tako je moral iti v vojsko tudi naš Septimius Secundinus, ki je bil star takrat, ko so ga izbrali, že 25 let. To nam pove napis, ki pravi, da je umrl star 40 let, a je služil vojsko 15 let. V vojsko je moral iti torej s svojimi petindvajsetimi leti. To je za rimsko vojsko nekaj neobičajnega, ker so navadno odhajali z 18 leti. Pač pa je to razumljivo za tedanje težke čase za vlade cesarja Marka Aurela.

»Legio II. Pia Italica« je bila najbolj zgodaj ustanovljena konec leta 166 po Kr.: Septimij Sekundin je moral torej po podatkih iz napisa po 15 letih vojaške službe, umreti okrog leta 181 po Kr. Takrat so mu tudi postavili spomenik. Zakaj so mu postavili spomenik ravno v teh krajih, si z največjo verjetnostjo razlagamo na ta način, da je bil Sekundin pač v službi v teh krajih. Morda je bil tukaj kak oddelek vojakov zaradi sužnjev, ki so delali v marmornih kamnolomih. Mogoče je tudi, da so bili beneficiarjem v pomoč pri njihovi policijski službi. Na vsak način pa je Sekundin umrl pri izpolnjevanju svoje vojaške dolžnosti.

Druga italska legija je imela svoje taborišče v Ločici med Št. Petrom in Polzelo v Savinjski dolini. Tega taborišča sovražniki niso nikdar zavzeli s silo. Kasneje je bila Sekundinova posadka premeščena v Lauriacum na severni meji, ker je neposredna ne-

³ A. Holder, *Altcelt. Sprachschatz* s. v.

⁴ CIL VI, 1957.

⁵ Zwicker W., *Studien zur Markussäule I*, Amsterdam 1941, str. 55, 59.

varnost za Italijo po zmagi nad Markomani minila. Zelo verjetno je, da je Septimij Sekundin pripadal drugi italjski legiji, ko je ta leta 181 po Kr. še taborila v Ločici, posebno ker so kasneje vklesani napisi iz časa kmalu po smrti cesarja Marka.

Desni napis (sl. 4) je mnogo slabše ohranjen od prej opisanega. Njegova širina znaša 50 cm, višina pa 56 cm. Napis sam je omejen od dvakrat profiliranega okvira. Prva vrsta teksta je popolnoma zabrisana in je ohranjena samo zadnja črka S. Ohranjeni tekst se glasi od druge vrste naprej tako:

SILVANUS M

AXIMI. F. A. LXX

T. F. I. BELLA. V. F.

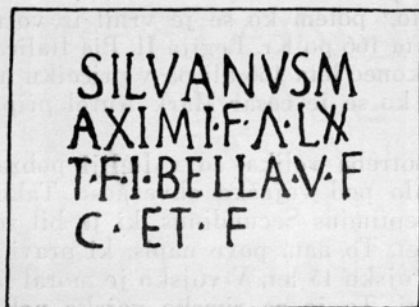
C. ET. F

Silvanus M

aximi. f(iilius). a(nnorum). LXX

t(estamento). f(ieri). i(ussit). Bella. v(iva). f(ecit).

c(oniugi). et. f(ilio)

Sl. 4

Največja črka v besedi Silvanus je V, ki je visoka 5,3 cm, najmanjša pa 4,8 cm, visoki C v zadnji vrsti. V tem napisu ima črka L običajno vodoravno črto, črka A v besedi a(nnos) pa je brez srednje vodoravne črte, kakor je bilo tudi že pri prejšnjem spomeniku. Pri črki S sta zgornja in dolnja polovica enaki.

V napisu se omenja neki Silvan, Maksimov sin, ki je bil ob smrti star 70 let. Njegova hčerka Bella je dala postaviti ta spomenik njemu, sebi in drugim članom (možu) svoje rodbine.

Črke tega napisa so nekoliko bolj podolgate kakor pri prejšnjem in so tudi slabše izdelane, tako da lahko mirno trdimo, da je ta napis nekoliko mlajši od prvega. Verjetno je, da je bil postavljen okrog leta 200 po Kr. Na ta čas kaže namreč oblika črk.

ZUSAMMENFASSUNG

Chronologie zweier römischer Inschriften aus St. Vid nad Vitanjem

Während der Ausgrabung in Šempeter ob Savinji haben wir sehr viele Denkmäler aus dem sogenannten Bacherermarmor gefunden. Die Struktur des Marmors dieser Fundstücke ist sehr ähnlich jenen Marmorarten, die in St. Vid nad Vitanjem noch vor kurzem gewonnen wurden. Es ist wichtig, dass sich bei St. Vid sehr grosse Marmorblöcke, gelöst von anderen Steinarten befinden, denn nur aus diesen ist es möglich so grosse Denkmäler (5000 kg), so z. B. Baldachin eines Priscinianus, auszumeisseln. Diese schwere Arbeit in den Steinbrüchen ist von Sklaven geleistet worden. Zu ihrer Bewachung war das Militär notwendig. Es lag der Gedanke sehr nahe, dass der Soldat der II. Ital. Legion Septimius Secundinus diesen Dienst ausgeübt hat. Vielleicht war Aurelia Ursula seine Frau, die das Denkmal ihrem Gemahl hat aufstellen lassen. Dieses Denkmal stammt aus der Zeit um das Jahr 200 n. Chr. Aus dieser Zeit wird auch das Grabdenkmal von Silvanus und Ibella herrühren. Die zwei keltischen Namen Bononius und Ibella zeugen, wie stark vertreten noch um diese Zeit das keltische ethnische Element in der Umgebung von Celeia war.